

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
V 2014 10
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

СУПСТАНТИВИЗАЦИЈА У ОКВИРУ ВЛАСТИТИХ ИМЕНА ПРЕМА СУПСТАНТИВИЗАЦИЈИ У ОКВИРУ АПЕЛАТИВА (НА МАТЕРИЈАЛУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

Апстракт: *Разлике међу суйсџанџиваџима у оквиру власџиџиџих имена и оних из џруџе аџелатџива наизџлед су суйџиџилне, али у морфолоџшко-синџтаксџичком смислу значаџне. Поред џоџа шџио највеџи броџ суйсџанџиваџа џриџада заџедничким именицама, веџина их је конџексџиџуалноџ каракџџера, док су суйсџанџиваџи из џруџе власџиџиџих имена џрошли кроз џроцес џоџиџуне лексџикализациџе и смаџрају се самостџалним лексемама.*

Кључне речи: *суйсџанџивизациџа, џворбена база, суйсџанџиваџи, власџиџиџе именице, заџедничке именице.*

О. *Увод.* Предмет анализе биће речи придевског порекла употребљене у именичким функцијама. Са творбеног становишта овакве лексеме називамо супстантиватима, а од степена супстантивизације зависи да ли се ради о контекстуалној употреби неке придевске речи у функцији именице или долази до образовања нове речи. У сваком случају, и контекстуални и лексикализовани супстантивати имају све граматичке категорије својствене именицама па се, попут именица, могу класификовати као заједничке или властите.

С обзиром на то да већина супстантивата припада групи апелатива, фокус овог рада биће на супстантиватима са карактеристикама властитих именица.

1. Суйсџанџивизациџа са џерминолоџкоџ становишџа. Супстантивизациџа као подтип транспозициџе (по другој терминологији: конверзиџа) је специфичан творбени модел, код кога се нове јединице творе преласком других врста речи у класу именица без икаквих творбених средстава, односно, форманата. Улогу форманта преузима неколико

морфолошко-синтаксичких показатеља (како се, иначе, још и назива ова група творбених начина) и састоји се у следећем:

– у сужавању парадигме и промени категоријалног значења флексије: придевске речи, односно речи са значењем особине (рус. *раненый, учительская, учащийся*; срп. *сџари, младо, одрасли, хемиџска*), подвргнуте процесу супстантивизације претварају се у речи са значењем предметности, то јест, постају именице, у одређеним облицима хомонимичне мотивским придевима или партиципима и за свој основни облик узимају један од три рода сингулара или форму плурала, у зависности од рода и броја елидиране именице. Парадигма се на тај начин сужава на 12, односно 14 од могућих 24 у руском, односно 42 у српском, а ако је у питању именица *pluralia tantum*, само 6, то јест 7 облика.

– у реченици такви придеви, партиципи, бројеви и заменице врше исте функције као и именице: функцију субјекта, објекта, односно, адвербијала.

– супстантивизиране придевске речи губе промену по роду: категорије рода и падежа су код њих постале самосталне као и код именица.

На тај начин, при супстантивизацији, промена обрасца дефлекције придева или партиципа врши функцију творбеног средства. Притом се парадигма придева или партиципа мења квантитативно – чува се само део парадигме придева (облик једног од три рода јединине или форма множине за руски језик, односно једна од могућих шест форми у српском језику) и квалитативно – флексије придева или партиципа, које зависе од одговарајуће форме рода, броја и падежа именице, постају независни именички афикси и добијају творбено значење. Супстантивизација се тако налази између безафиксалних (безморфемских) и афиксалних (морфемских) начина творбе.

2. Творбене основе суйсџанџиваџа. У именице могу прећи практично све неименичке, тачније придевске врсте речи. Код највећег броја прелазака других врста речи у именице ради се само о њиховој контекстуалној употреби у функцији именице, а да до образовања нове речи заправо не дође. Зато се може прочитати да се само прелазак придева у ужем смислу и партиципа може сматрати посебним начином творбе пошто једино у том случају стварно настаје нова реч са особинама карактеристичним за именице. Наиме, у том случају долази до потпуне семантичке кондензације, именски члан мотивске синтагме се у потпуности одбацује (за разлику од контекстуалне супстантивизације, где се само изоставља), одговарајуће флексије придева или партиципа, које су у складу са родом и бројем елидираних именица, преображавају се у независне именичке афиксе. „Наставци придева који улазе у категорију предметности се функционално преображавају. Они постају наставци-суфикси именица и престају да буду знак особине“ (Виноградов 1972). Лексеме које су прошле кроз овај процес супстантивизације у потпуности су лексикализоване, пуноправне именице које се бележе у речницима. Код таквих именица насталих на бази придевско-именичке синтагме више не постоји потреба за именским чланом, чак и када се он може реконструисати, јер је комплетна семантика синтагме сада садржана у њеном

придевском члану (упореди: рус. *жаркое, портной, мостовая, приданое, запятая, насекомое, млекопитающее, пресмыкающееся, пыльный, будущее*; срп. *председавајући, главномандујући, њосилни, зайослени, осуђени, осумњичени* и сл.).

Од других придевских речи као творбена база за настанак супстантивата могу послужити и придевске заменице (рус. *каждый, всякий, всё, многие*; срп. *свако, своји, понеки, многи, онај, сви*), редни бројеви (рус. *первое, второе, третье*; срп. *први, други* и сл.) и основни број *један*, али у тим случајевима степен супстантивизације је на контекстуалном нивоу, односно, наведене врсте речи се само семантички приближавају правим именицама и врше функције карактеристичне за њих, али се не могу у потпуности преобразовати у именице.

3. Суйсџанџиваџи из џруџе заједничких именица. Најпре треба напоменути да већина супстантивата припада групи заједничких именица (*poimen appellativum*) и да њихове творбене базе могу бити све наведене придевске речи. Значајна разлика у односу на супстантивате који припадају властитим именицама (*poimen prorgium*) је та да новонастале именице категорије апелатива могу бити и у потпуности лексикализоване и контекстуалног карактера, док се именице *poimen prorgium* сматрају самосталним лексемама.

Супстантивати које сврставамо у апелативе бројнији су у односу на оне друге те се могу, према одређеним критеријумима, сврстати у одређене лексичко-семантичке групе (ЛСГ). Критеријуми за поделу супстантивата на ЛСГ и сама подела могли би бити тема неког засебног рада, те ћемо навести само неке којима припада највећи број супстантивата.

Супстантиватима једне од највећих ЛСГ у руском језику номинују се *лица* у најширем смислу, а сама група се може даље делити према конкретним критеријумима (*управляющий, заведующий, командующий, трудящийся, учащийся, служащий, ученый; глухой, лысый, немой, сытый, слепой, седой, тифозный, толстый, тонкий, трезвый; дворецкий, ловчий, зодчий, дворовый, городской, часовой* и сл.). Код групе која је тако бројна и разуђена неминов-

но је да ће велики број супстантивата бити контекстуалног карактера, али чак и такви супстантивати имају све синтаксичке особине именица.

Као што смо већ истакли, група је изузетно бројна, па ћемо у својству примера навести само неколико супстантивата. У примеру који следи, у оба језика, забележена је употреба придева *голодний*, односно *їлаган*, у функцији именице; у питању је, наравно, контекстуална супстантивизација.

Я тогда его засыпал вопросами, я бросался на него, как голодный на хлеб.

П, ч. II, г. I, IV

Обасипао сам га тада питањима, наваљивао сам на њега као *їлаган* на хлеб.

Д, д. II, п. I, IV, стр. 260

С обзиром на то да наведена група означава лице, ови супстантивати бивају поименичени у форми мушког или женског рода. Као и претходни пример, и код следећег пара поименичен је облик мушког рода:

Те считали наиболее вопиющей нелепостью в рассказнях о Зыбушине говорящего глухонемого, и особенно часто сводили на него речь в своих разоблачениях.

ДЖ, к. I, ч. V, 4, с 162

Они су од свих гласина о Зибущину највећом глупошћу смарале причу о *їлувонемом* који говори, а често су га помињали у својим раскривањима.

ДокЖ, т. I, г. V, 4, стр. 192

Карактеристика ове ЛСГ је да већина супстантивата мушког рода има аналогне облике за женски род. Тако поред именице *каїїоржний* имамо и фемининум у следећем примеру:

Я каторжная, а ты князь, и нечего тебе тут быть, – вскрикнула она [...].

В, ч. I, г. XLVIII

Ја сам робијашица, а ти си кнез и шта ћеш ти овде?! – [...].

Вас, д. I, г. XLVIII, стр. 187

Издвојени супстантиват женског рода настао је на бази придева мотивисаног именицом *каторга*. На српски језик је преведен именицом, дериватом мотивисаним именицом *робија*, која је уједно и семантички еквивалент руске именице *каторга*.

Супстантивати наведене групе могу се употребити и у множинској форми да означе групу људи које повезује особина садржана у основи придева:

У вас много знакомств среди богатых.

ДЖ, к. I, ч. III, 5, с 92

Ви имате много богатих познаника.

ДокЖ, т. I, г. III, 5, стр. 121

У наведеном примеру на руском језику поново имамо супстантиват на бази описног придева, док је у примеру на српском употребљена придевско-именичка синтагма, јер не постоји одговарајући еквивалент-супстантиват – за српски језик је карактеристичнија употреба деривата са суфиском *-аш*.

У следећим примерима, као и у вишенаведеном, супстантивати се налазе у форми плурала и означавају колектив; мотивисани су придевима (*мртви*, *живи*), формом компаратива која је изгубила семантичку везу са својом творбеном осномом (*сїарији*), односно заменицом (*остїали*).

[...] али нису показивали нимало воље да мешају живот са причама и да рачунају на помоћ мртвих тамо где нико од живих не може да помогне.

НДћ, г. IX, стр. 142

[...] однако у них сейчас не было ни малейшего желания смешивать действительность со сказками и рассчитывать на помощь *мертвых* там, где и *живые* бессильны.

МнД, г. IX, с. 156

Деца су претрчавала а старији ишли полагано [...].

НДЋ, г. IV, стр. 75

Дети проносились бегом, *взрослые* шли неторопливо [...].

МнД, г. IV, с. 81

Сви се остади у истом тренутку ђутке разиђоше.

НДЋ, г. XVII, стр. 273

Осйальные в молчании тотчас же разошлись.

МнД, г. XVII, с. 305

Као што се из примера може видети, семантика свих издвојених српских супстантивата на руски језик је пренета такође супстантивизираним формама.

У српском језику, поред наведених примера, ову групу чине углавном контекстуални супстантивати типа *ограсли, сйари, млади, майџори, мили, мила, мило; драји, драја, вољени, вољена, насйрадали* и томе слично.

Другу велику ЛСГ којој припадају супстантивати-апелативи у руском језику чине називи просторија (*операционная, примерочная, справочная, спальная, гостиная, детская, мертвецкая*). У српском језику супстантивата овог типа је знатно мање, а када их и има готово су увек контекстуалне природе. Такав је случај са издвојеним именицама из следећих примера:

[...] именно – первая, входная, довольно просторная и довольно хорошо и мягко меблированная [...].

П, ч. III, г. VII, I

[...] и то прву, *улазну*, доста пространу, са прилично лепим тапацираним намештајем [...].

Д, д. III, п. VII, I, стр. 211

У следећем примеру посведочена су четири супстантивата: *хирургическая, гостиная, кладовая* и *прачечная*. Прва два примера спадају у групу просторија према намени одређеном лицу, *кладовая* означава просторију

према конкретној намени, а поименичени придев *прачечная* означава просторију за прање веша, у чијој основи се налази стари словенски глагол *праць*.

А в доме есть еще раненые, два безногих наверху в *хирургической*, где прежде была *гостинная*, да полная *кладовая* дизентериков внизу, рядом с прачечной.

ДЖ, к. I, ч. V, 9, с. 176

А у кући има још рањеника, двојица, без ногу горе на *хирушкиком*, у некадашњем салону, у пуно дизентеричара доле у остави поред периферице.

ДокЖ, т. I, г. V, 9, стр. 207

Само у случају једног издвојеног супстантивата преводни еквивалент је такође супстантиват; остале руске супстантивизираних форме на српски језик су преведене именицама.

Међу већима је и ЛСГ са значењем врста хране и напитака, коју чине именице типа *свестное, мучное, горячительное, горячее, рыбное, жирное, жареное, острое, заливное, спиртное, шампанское, красное (красненькое), белое (беленькое), горькая*, а у српском *јосно, масно, слано, слајко* (у значењу слаткиши, као и слатко од воћа), *кисело, љуџо, кувано, џурска, љуџа* (ракија) и томе слично, као и ЛСГ супстантивата коју чине називи биљака и животиња (*насекомое, млекопитающее, пресмыкающееся, цитрусовые, однодольные, хоботные, сумчатые, бесхвостые, яйцекладущие, двоякодышащие, земноводные, бесчерепные; пернатые, крылатые*), док у српском језику одговарајући еквиваленти представљају углавном деривате.

4. Суйсйанийивайи из їрује власйийих именица. Супстантивизацију у оквиру властитих имена, односно, онда када новонастали супстантиват има лексичко-граматичке особине властите именице, јавља се ређе и има своје особености. Број оваквих именица, у односу на читаву групу супстантивизираних речи је релативно мали, и у руском језику имамо углавном код презимена и топонима док у српском, поред наведеног, назнаке супстан-

тивизације имамо код личних имена док нај-
већу групу супстанџивата-власџитих именица
чине називи држава. У оквиру номинаџије
супстанџивизирају се, свакако, и лични на-
димџи.

4.1. Лична имена.

А. Састав нечијег пуног имена се у ру-
ском језику кроз историју мењао, али је данас
у формалној употреби трочлана номинаџија:
лично име, патроним и презиме. Сва руска
имена, преџизније она аутентично руска, без
изузетка припадају именском типу промене.

Што се српских имена тиче, код Клајна
се може прочитати да су придевског порекла
женска имена *Лейа, Јасна, Драја, Мила* (Клајн
2003: 310). У критиџи Клајнове *Творбе*, међу-
тим, налазимо да су *Мила* и *Драја* нејчешће
хипокористиџи од двотематских имена и да
као таква нису настала транспозиџијом, већ
морфемском творбом. О супстанџивизацији
ових облика, са другачијом прозоџијом и обли-
ком датива на *-ој*, може се говорити у Црној
Гори и другим ијекавским крајевима, закључује
аутор. У наставку критиџе стоји и да је лично
име *Јасна* хипокористик и да се само случајно
подудара са обликом придева у женском роду,
као и да је једини пример поимениченог при-
дева са несумњиво именичком променом жен-
ско име *Лейа* (Маројевић 2005: 769–771).

Б. Патроним (руски термин *оџичество*),
или име по оцу, с обзиром на своју примарну
функцију – да укаже на нечије директно по-
рекло, своје форме развија од присвојних при-
дева. Међутим, иако настале од облика посе-
сивног придева од имена оца (најчешће са су-
фиксима *-ов, -ев* и *-ин*) ове форме су добиле и
суфикс *-ич*, те мушки патроними, без изузетка,
имају именички систем флексија.

Женске патронимске форме се добијају
на исти начин као и мушке, али уместо суфик-
са *-ич* добијају суфикс *-и* и такође припадају
именичком типу деџлинаџије, док њихови
српски преводни еквиваленти имају замени-
чки систем флексија:

[...] вторая – Анна Андреевна Версилова, дочь
Версилова, старше меня тремя годами, [...].

П, ч. I, г. II, IV

[...] а друго – Ана *Андрејевна* Версилова,
Версильова кћи, старија од мене три годи-
не, [...].

Д, д. I, п. II, IV, стр. 49

В. Многа руска презимена имају типич-
не придевске флексије – *-иџ/-оџ* за мушки, *-аџ*
за женски, односно, *-џе/-џе* за множинске
форме. Оваква презимена, попут *Достоев-
ский/-аџ, Толстой/-аџ, Маяковский/-аџ, Чай-
ковский, Полевой, Чернышевский, Белинский* и
многа друга имају придевски систем флексија:

Нет, просто Долгорукий, сын бывшего кре-
постного Макара Долгорукого [...].

П, ч. I, г. III, V

– Не, само *Долџоруки*, син бившег кмета Мака-
ра *Долџорукој* [...].

Д, д. I, п. III, V, стр. 73

[...] не говоря уже о том, что все еще была на-
дежда выиграть процесс о наследстве, затеян-
ный уже год у Версилова с князьями Соколь-
скими [...].

П, ч. I, г. I, VIII

[...] а да не говорим већ о томе да је још било
наде да Версильов добије парниџу око наслеђа
коју је повео пре годину дана са кнежевима
Соколским [...].

Д, д. I, п. I, VIII, стр. 25

Их часто навещал Комаровский.

ДЖ, к. I, ч. II, 3, с. 37

Комаровски их је често посеђивао.

ДокЖ, т. I, г. II, 3, стр. 65

У претходна три примера забележена су
руська презимена у мушком роду, односно,
множинској форми, а код њихових српских
еквивалената недостаје финитно ј.

Следећа два примера представљају суп-
стантивате у женском роду:

[...] Александра Петровна Синицкая, – ты, ка-
жется, ее должен был здесь встретить недели
три тому [...].

Д, ч. I, г. II, III

[...] Александра Петровна Синицка – ти си је,
чини ми се, морао срести пре једно три
недеље [...].

Д, д. I, п. II, III, стр. 43

Сестра Нехлюдова, Наталья Ивановна Раго-
жинская, была старше брата на десять лет.

В, ч. II, г. XXXI

Нехлюдовьева сестра Наталија Ивановна
Роџинска била је десет година старија од
брата.

Вас, д. II, г. XXXI, стр. 351

Како се може прочитати у *Грамаџици
рускої језика*, презимена на **-ов/-ев** и **-ин**
представљају основни тип руских презимена.
„Настала су у историјском развоју руског је-
зика поименичењем присвојних придева од
личних имена и надимака. Мењају се по меш-
овитој деklinацији, с тим што мушка прези-
мена имају у свим падежима једине наставке
именичке деklinације, осим у инструменталу.
Према томе, придеви на **-ов/-ев** и презимена
на **-ов/-ев** разликују се само по наставку у ло-
кату једине мушког рода“ (Маројевић
1994: 87).

Пров Афанасьевич Соколов. Наш троюрод-
ный дядюшка.

ДЖ, к. I, ч. II, 17, с. 65

Пров Афанасјевић Соколов. Наш даљни ујак.
ДокЖ, т. I, г. II, 17, стр. 94

Подожди, Тихомиров, – громко перебил Дер-
гачев, – вошедшие не понимают.

II, ч. I, г. III, III

Сачекај, Тихомирове – гласно га прекину Дер-
гачов – ови што су сада дошли не знају о чему
је реч.

Д, д. I, п. III, III, стр. 64

Летом тысяча девятьсот третьего года на га-
рантасе парой Юра с дядей ехали по полям в
Дуплянку, имение шелкопрядильного фабри-
канта и большого покровителя искусств Ко-
логринова, к педагогу и популяризатору по-
лезных знаний Ивану Ивановичу Воско-
бойникову.

ДЖ, к. I, ч. I, 4, с. 18

У лето хиљаду деветсто треће године возили
су се Јура и ујак двопрегом преко поља у
Дупљанку, на имање фабриканта свиле и вели-
ког покровитеља уметности Колоџринова, у по-
сету педагогу и популаризатору корисних
знања Ивану Ивановичу Воскобојникову.

ДокЖ, т. I, г. I, 4, стр. 44

Поименичене форме презимена са су-
фиксима **-ов/-ев** и **-ин** у формама номинатива
женског рода имају и карактеристичну
флексију **-а**:

[...] и такая там была, да еще незамужняя, Ан-
фиса Константиновна Сапожкова, сенная де-
вушка.

II, ч. I, г. I, V

[...] и једна таква је тамо била, и то још неудата,
Анфиса Константиновна Сайошкова, слушки-
ња.

Д, д. I, п. I, IV, стр. 15

[...] тогда оставлял большею частью на попече-
нии тетушки, то есть Татьяны Павловны
Прутковой [...].

II, ч. I, г. I, VI

[...] тада је остављао најчешће на старење тет-
кино, то јест Татјане Павловне Прујкове [...].

Д, д. I, п. I, IV, стр. 19

У српском језику, где су презимена обра-
зована на базама посесивних придева у мањини

ни у односу на презимена на *-ић*, а притом су врло често ширег словенског (бугарског, македонског, руског), а не српског порекла, реткост је да овакви супстантивати буду уврштени у деклинационе типове. Клајн, рецимо, осим *Миљанов* (Марко), што свакако није презиме већ патронимска форма, наводи још и *Марков* и *Делчев* (Пипер, Клајн 2013: 254). Из ширег корпуса презимена са придевским суфиксима *-ов*, *-ев* и *-ин* овим примерима придружујемо и *Адамов*, *Александров*, *Бекјарев*, *Блаїојев*, *Боїданов*, *Вукмиров*, *Васин*, *Вулин*, *Гаврилов*, *Грујин*, *Дамјанов*, *Драїин*, *Драїанов*, *Ђуричков*, *Иванов*, *Јерков*, *Лукин*, *Маринков*, *Милованов*, *Писарев*, *Поїов*, *Рисїиин*, *Сїојков*, *Тасев*, *Ђирилов* и томе слично. Сва презимена наведеног типа индиректно су мотивисана обликом мушког имена, а презимена на *-ић*, које сада сматрамо основним типом српских презимена су, у ствари, секундарно добијена од ових облика.

Презимена на *-ски*, *-чки*, *-шки* и *-ци*, за разлику од оних на *-ић*, не сматрају се типично српским, али се срећу довољно често и чувају везу са својим придевски пореклом – систем флексија ових презимена, како су настали од присвојних придева, једнак је правим придевима са овим суфиксима. Међу њима издајемо *Црњански*, *Дунђерски*, *Парошки*, *Ивачки*, *Ладачки*, *Бинички*, *Арацки*, *Буїарски*, *Ердевички*, *Заблаћански*, *Лазански*, *Секицки*, *Силашки*, *Троицки*, *Шувачки* и многа друга.

Г. Придевског су порекла и многи надимци (*Бели*, *Тихи*, *Брзи*, *Црни*, *Плави*) као и називи животиња. У грађи су посведочени следећи примери:

– Да, изволите ли видетъ, – обьяснил рыжий, – сегодня утром в Грибоедовском зале голову у покойника стащили из гроба.

ММ, ч. II, г. XIX, с. 238

– Да, видите – објаснио је *риђи* – јутрос су у Грибојеодовљевој сали украли покојнику главу из ковчега.

МиМ, ч. II, г. XIX, стр. 282

Заржал Удалой, словно хочет сказать, давай, Танюша, скорей к добрым людям поскачем, помощь позовем.

ДЖ, к. II, ч. XVI, 4, с. 590

Да, зарза *Удалој* као да хоће да каже – ајде, Тањуша, брже, одјурићемо до добрих људи помоћ да позовемо.

ДокЖ, т. II, г. XVI, 4, стр. 310

У светској историји познати су многи владари, војсковође и црквени поглавари чијим су се именима припојили одређени надимци који, кроз социјално-културни контекст, постају пуноправни део њихових имена. Поред примера из грађе, такође бисмо издвојили Пипин *Мали*, Луј IX *Свети*, Филип IV *Леи*, Карло *Велики*, Иван *Грозни*, Душан *Силни*, Урош *Нејаки*, Стефан *Провенчани* – код свих наведених историјских личности супстантивизирани придев постаје део њиховог идентитета.

Иначе, Александар *Македонски* је био познат и као Александар *Велики*:

Пред њим је рукопис његовог епоса о Александру Великом.

ТХ, г. VII, стр. 149

Перед ним рукопись эпоса об Александре Великом.

Тх, г. VII, с. 119

[...] па чак и оних што су, пре скоро тридесет година, секли Турке [...] под заставом Евгенија Савојског.

С, г. II, стр. 37

[...] но были и такие, что воевали уже [...] и даже рубили турок [...] под знаменами принца Евгения *Савојскоїо* почти тридцать лет тому назад.

Пере, т. I, к. I, г. II, с. 35

4.2. Тоїоними. Групу топонима који су по свом пореклу супстантивати чине оне форме чији основни облик подсећа на присвојне придеве: рус. *Калинин*, који истовремено мо-

же бити и презиме и град, *Одинцово, Голлицыно, Бородино, Иваново, Бирюлево, Кунцево, Болдино, Тушино, Пушкино, Лермонтово* и томе слично. Исте морфолошке карактеристике имају и називи руских аеродрома: *Шереметјево, Внуково, Домодедово*.

И у српском језику има таквих топонима, с том разликом што су се десемантизовали и у савременом српском језику се не доживљавају као речи придевског порекла: *Краљево, Ваљево, Ойово, Лайово, Смедерево, Косово, Кладово, Панчево, Подујево, Качарево, Куйиново* и томе слично.

4.3. Називи држава. Групи супстантивата које класификујемо као властите именице припадају и, бар што се српског језика тиче, називи држава. Ови српски супстантивати образовани су од облика женског рода односно-присвојних придева, док су њихови руски еквиваленти деривати:

Стићи ће, ускоро, врло лепе лутке, које у Немачкој израђују.

РА, к. I, стр. 32

Скоро из Германије придобут прекрасне кукле.

РоА, к. I, с. 54

Појавили су се скијаши и у Енглеској, па не иду више увек у Швајцарску, у планине, него и у Шкотску.

РА, к. I, стр. 77

В Англији појавились лыжники, теперь они ездят не только в Швейцарию, в горы, но также и в Шотландию.

РоА, к. I, с. 109

[...] што се круг емиграната који су желели да се врате, у Чешку, у Пољску, у Русију [...] све више ширио.

РА, к. II, стр. 422

[...] что число эмигрантов, желавших возвратиться в Чехию, в Польшу, в Россию [...] заметно возросло.

РоА, к. II, с. 534

Наведени супстантивати, а и њима слични попут *Бугарска* (РМС, т. I, стр. 271), *Хрватска* (РМС, т. VI, стр. 747), *Словачка*, *Мађарска* (РМС, т. III, стр. 271), *Норвешка*, *Ирска*, *Француска*, *Турска*, *Грчка* (РМС, т. I, стр. 588) у српском језику се сматрају самосталним лексемама, а део су синтагми једино у дискурсу међународно-правног карактера где су, у зависности од унутрашњег уређења праћени одредницама попут *Република*, *Савезна Република* или *Краљевина*. За оне називе држава које у речнику Матице српске нису забележене у супстантивизираним облику даје се форма присвојно-односних придева у чијим објашњењима се употребљава поименичен назив државе. Тако, рецимо, објашњење за турски гласи „који се односи на Турке и *Турску*“ (РМС, т. VI, стр. 345), Норвежанин је „становник *Норвешке*“ (РМС, т. III, стр. 817) и томе слично. Интересантно је да РМС бележи још један пример супстантивизираниог назива државе која више у тим оквирима не постоји – „*Чехословачка*, ж, држава Чеха и Словака у средњој Европи, Чехословачка Социјалистичка Република (ЧСР)“ (РМС, т. I, стр. 585).

Иначе, и у руском језику се форме присвојно-односних придева од већине назива ових земаља образују додавањем суфикса *-ск-* на именску основу: *германский, польский, швейцарский*, и тако даље, али се ови облици не супстантивизирају.

4.4. Закључна разматрања. Дакле, подједнако успешно се могу супстантивизирати све врсте речи. Међутим, основна разлика у поименичењу поменутих група именица лежи, пре свега, у различитим творбеним базама. Наиме, новонастали супстантивати који припадају заједничким именицама бивају мотивисани придевима у ужем смислу, партиципима, придевским заменицама и бројевима, док поименичени облици класе властитих имена за творбену основу готово искључиво имају односно-посесивне придеве.

Друга значајна разлика међу наведеним супстантиватима је у степену супстантивизације: како супстантивати из групе апелатива могу настати на широкој бази при-

девских речи, само неки од њих ће бити у потпуности лексикализовани и имати само супстантивно значење, док се већина облика наредо користи и у примарној (придевској) и у именичкој функцији.

У случају властитих имена, чак и када постоје истоветни облици присвојних придева, поименичена форма се сматра самосталном лексемом.

Наравно, међу наведеним супстантивима постоје и велике семантичке разлике: док супстантивати из групе властитих имена означавају називе насељених места, презимена и имена по оцу, група апелатива се може поделити на више лексичко-семантичких подгрупа, што ће бити тема неког засебног рада.

Извори

1. **В:** Толстой, Лев Николаевич, *Воскресение*, интернет, доступно на http://az.lib.ru/t/tolstoj_lew_nikolaewich/text_0090.shtml (приступљено 4. фебруара 2014).
2. **Вас:** Толстој, Лав Николајевич (1954), *Васкрсење*, прево Виктор Димитријев, Београд: Задруга.
3. **Д:** Достојевски, Фјодор Михајлович (1992), *Дечко*, превели Милена и Радмилло Маројевић, Москва: Радуга.
4. **ДЖ:** Пастернак, Борис Леонидович (2004), *Доктор Живаго*, Москва: Эксмо.
5. **ДокЖ:** Пастернак, Борис Леонидович (1962), *Доктор Живаго*, превела Олга Влаатковић, Београд: Просвета.
6. **ММ:** Булгаков, Михаил Афанасьевич (2005), *Мастер и Маргарита*, Москва: Эксмо.
7. **МиМ:** Булгаков, Михаил Афанасјевич (2010), *Мајсїор и Марїарїїа*, превела Злата Коцић, Београд: ЗУНС.
8. **МнД:** Андрич, Иво (1988), *Мост на Дрини*, перевод Т. Вирты, Белград: „Просвета“.
9. **НДћ:** Андрић, Иво (1981), *На Дрини ћуїрија*, Сабрана дела Иве Андрића, књига прва, Београд: Просвета.
10. **П:** Достоевский, Федор Михайлович, *Подросток*, интернет, доступно на [\[az.lib.ru/d/dostoevskij_f_m/text_0090.shtml\]\(http://az.lib.ru/d/dostoevskij_f_m/text_0090.shtml\) \(приступљено 2. фебруара 2014\).](http://</div><div data-bbox=)

11. **Пере**, т. I, к. I: Црњанский, Милош (1978), *Переселение*, књига I, перевод И. Дорбы, Москва: Художественная литература.
12. **РА:** Црњански, Милош (2006), *Роман о Лондону*, Београд: Новости.
13. **РМС:** *Речник сїїскохрваїскої књижевної језика*, Нови Сад: МС.
14. **РоЛ:** Црњанский, Милош (1991), *Роман о Лондоне*, перевод Т. Вирты и Т. Поповой, Москва: Художественная литература.
15. **С:** Црњански, Милош (2002), *Сеобе*, Београд: ЗУНС.
16. **ТХ:** Андрић, Иво (1981), *Травничка хроника*, сабрана дела, књига друга, Београд: Просвета.
17. **Тх:** Андрич, Иво (1985), *Травницкая хроника*, перевод М. Волконского, собрание сочинения, том третий, Москва: Художественная литература.

Литература

1. Babić, Stjepan (1986), *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Nacrt za gramatiku, Zagreb: Djela JAZU 62.
2. Белешопкова, Вера Арсеньевна и други (1999), *Современный русский язык*, Москва: Азбуковник.
3. Виноградов, Виктор Владимирович и други (1980), *Русская грамматика*, том I, Москва: РАН.
4. Виноградов, Виктор Владимирович (2001), *Русский язык*, Москва: Русский язык.
5. Виноградов, Виктор Владимирович (1972), *Русский язык (грамматическое учение о слове)*, Москва: Высшая школа.
6. Зализняк, Андрей Анатольевич (1977), *Грамматический словарь русского языка*, Москва: Русский язык.
7. Земская, Елена Андреевна (2009), *Современный русский язык Словообразование*, Москва: Флинта.
8. Земская, Елена Андреевна и др. (2008), *Современный русский язык. Активные процессы на рубеже XXв*, Москва: Языки словянских культур.

9. Кибрик, Александр Евгеньевич (2003), *Константы и переменные языка*, Санкт Петербург: Алетейя.
10. Киселёва, Марина Сергеевна (2010), *Лексика и словообразование*, Москва: Флинта, Наука.
11. Клајн, Иван (2003), *Творба речи у савременом српском језику*. Други део. *Суфиксација и конверзија*, Београд: ЗУНС/Матица српска/САНУ.
12. Лазаревић, Велибор (2001), *Српски именослов: одабране руковети*, Београд: Book Marso.
13. Лопатин, Владимир Владимирович (1967), *Субстантивация как способ словообразования в современном русском языке*, Москва: Русский язык.
14. Маројевић, Радмило (1994), *Грамајика руској језика*, Београд: ЗУНС.
15. Маројевић, Радмило (2005), „Творбена и морфолошка анализа у граматичком систему савременог српског језика“, *Наука и образовање*: Зборник радова са научног скупа, 6: 123–151.
16. Маројевић, Радмило (2007), „Творба речи у савременом српском језику Ивана Клајна (II)“, *Српски језик*, 12: 501–600.
17. Михајловић, Велимир (2002), *Српски ѝрезименик*, Нови Сад: Аурора.
18. Ожегов, Сергей Иванович и Наталиа Јульевна Шведова (2003), *Толковый словарь русского языка*, Москва: РАН.
19. Пипер, Предраг и Иван Клајн (2013), *Нормативна грамајика српској језика*, Нови Сад: Матица српска.
20. Стевановић, Михаило (1981), *Савремени српскохрватски језик (Грамајички системи и књижевно-језичка норма) I*, Београд: Научна књига.
21. Ђорић, Божо (2008), *Творба именица у српском језику*, Београд: Књижевност и језик.
22. Фасмер, Макс (1986), *Этимологический словарь русского языка*, Москва: Прогресс.

СУБСТАНТИВАЦИЯ В ГРУППЕ ИМЕН СОБСТВЕННЫХ И В ГРУППЕ АПЕЛЛЯТИВОВ

Резюме

В настоящей статье на материале русского и сербского языков рассматривается субстантивация в группах имен собственных и апеллятивов. Разница между этими субстантиватами на первый взгляд небольшая, но в морфолого-синтаксическом смысле важна. Наряду с тем, что большинство субстантивов принадлежит к группе апеллятивов, огромное количество их является результатом эллиптической субстантивации, а субстантиваты, принадлежащие к группе имен собственных, с другой стороны, прошли через процесс лексикализации и считаются самостоятельными словами.

jelena.lepojevic@filfak.ni.ac.rs